

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
творів мистецтва

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Н.О.Урсу

«___»_____ 2020 р.

Дипломна робота

магістра

з теми: **« ОБРАЗ СВЯТОГО СІМЕЙСТВА
У СВІТОВОМУ МАЛЯРСТВІ»**

Виконала: студентка 2 курсу
магістратури
напряму підготовки
Образотворче мистецтво
(Середня освіта)
Мевша Олена Юріївна

Науковий керівник: Гуцул І.А.,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Рецензент: Урсу Н. О.,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації творів мистецтва

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОБРАЗ СВЯТОГО СІМЕЙСТВА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО МИСТЕЦТВА.....	5
1.1. Сакральне значення образу Святого сімейства в християнстві.....	5
1.2. Сюжет святого сімейства в мистецтві Візантії та стародавньої Русі.....	9
1.3. Зображення Святого сімейства художниками Західної та Південної Європи в різні історичні періоди.....	11
Висновок.....	25
РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНЯ МАНЕРА ЕЛЬ ГРЕКО В МИСТЕЦТВІ ДОБИ МАНЬЄРИЗМУ.....	26
2.1. Життєвий шлях та жанровий діапазон творчості художника Ель Греко.....	26
2.2. Сакральний живопис та образ Святого сімейства в мистецтві Ель Греко.....	37
Висновок.....	57
РОЗДІЛ 3. ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ ТВОРУ ЕЛЬ ГРЕКО «СВЯТЕ СІМЕЙСТВО» В КОНТЕКСТІ ЖИВОПИСУ ЕПОХИ МАНЬЄРИЗМУ.....	58
3.1. Аналіз технології написання картини.....	58
3.2. Поетапність виконання копії.....	64
Висновок.....	70
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	72
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми полягає у дослідженні та вивченні образу Святого сімейства, його відтворенні художниками різних епох та періодів мистецької діяльності. Святе сімейство є одним із центральних та улюблених образів у творчості багатьох художників світу (Ель Греко, Рафаель, Рембрандт, Тиціан, Шонгауер, Нікола Пуссен, Хосе Мадрасо), як сучасних, та і їх попередників.

У творчому спадку Ель Греко присутньо декілька робіт із зображенням Святої родини, що надихнули не одне покоління митців періоду постмодернізму та вплинули на їх творчу діяльність.

Святе сімейство, свята сім'я або свята родина включає в себе немовля Ісуса Христа з Дівою Марією та Йосипом Обручником.

В наступну неділю після Різдва Христового у католицькій церкві відзначається день Святого сімейства.

Картини та ікони із відтворенням образу Святого сімейства також можуть включати родичку Єлисавету та Івана Хрестителя, священика Захарію, а також Святу Анну – мати діви Марії.

Актуальність дослідження також полягає у тому, що проблема зображення Святої родини у світовому живописі ще не достатньо висвітлена і заслуговує на детальніше вивчення.

Саме тому **об'єктом** нашого дослідження є процес становлення та відтворення образу Святого сімейства художниками різних країн світу, їх бачення композиційного вирішення, варіації виконання, манери написання і стилізація картин.

Предметом дослідження є образ Святого сімейства, особливості його зображення художниками різних епох, значимість та місце у творчості митців.

Метою дослідження є вивчення питання інтерпретації та відтворення образів Святого Сімейства у світовій мистецькій спадщині.

Завдання дослідження:

- вивчити картини із зображенням образу Святого сімейства та варіації виконання художниками різних епох;
- дослідити сакральне значення образу Святого сімейства;
- дослідити життєвий та творчий шлях Ель Греко;
- виявити жанровий діапазон картин Ель Греко;
- проаналізувати особливості процесу копіювання картин;
- визначити поетапність створення копії картин художників.

Для розв'язання поставлених завдань були використані такі загальнонаукові **методи дослідження**:

- *теоретичні* (аналіз мистецтвознавчої літератури стосовно художників доби Відродження, Іспанського Ренесансу та Маньєризму);
- *практичні* (вивчення творів художників, які зображували Святу родину, інтерпретували у власній манері та композиційному вирішенні, прославляли даний образ у своїх роботах).

Теоретична і практична значимість даної роботи полягає в тому, що результати проведеної дослідницької діяльності можуть використовуватись вчителями та викладачами художніх дисциплін при підготовці до проведення уроків, лекцій, практичних занять із мистецьким спрямуванням.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження полягають у тому, що в роботі на основі збору матеріалу та різномірної інформації по обраній темі дослідження, її систематизації, аналізуванні і впорядкуванні було здійснено мистецтвознавчий узагальнюючий розгляд образу Святої родини у світовому живописі.

Апробація результатів дослідження та публікації:

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний об'єм роботи становить 118 сторінок. Об'єм основного тексту викладений на 71 сторінці.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження образу Святого сімейства впливає, що даний образ є дуже популярним та відомим в християнстві. Митці-іконописці із великим задоволенням та любов'ю відтворювали Святу родину, підкреслюючи одухотвореність, внутрішнє сяйво та величність образу.

Вперше ікона Святого сімейства була створена у Візантії, і вже пізніше набула свого поширення у стародавній Русі.

Художники з усього світі підносять та прославляють Святу родину на своїй полотнах. Рафаель Санті, Мікеланджело Буонаротті, Рембрандт ван Рейн, Помпео Батоні, Аньоло Бронзіно, Якоб Йорданс, Тиціан, та багато інших майстрів насолоджуються написанням картин на релігійну тематику, де центральне місце займає саме образ Святого сімейства із Святим Йосипом, Дівою Марією, маленьким Ісусом та Святою Анною.

Ель Греко обожнював образ Святого сімейства, писав його тричі («Святе сімейство з Марією Магдалиною», «Святе сімейство», «Святе сімейство»). Всі три роботи різні між собою, в плані як композиційного, так і кольорового вирішення. Спільним є лише манера написання Ель Греко – його оригінальним, самобутнім, пластичним стилем.

Ель Греко (іспанське El Greco; справжнє ім'я Доменіко Теотокопулос (Domenikos Theotokopoulos) – іспанський художник грецького походження. Ставши популярним і затребуваним майстром за життя, він був відданий забуттю через три століття після смерті. Завдяки яскравій біографії живопис Ель Греко ввібрав риси відразу кількох потужних рухів: візантійський іконопис, італійський Ренесанс та маньєризм, все під соусом іспанської містики. Після того, як його було «заново відкрито», оригінальні та погано категоризовані роботи іспанського та грецького періоду почали приписувати витокам модернізму, а його картини стали цінувати так само високо, як визнані шедеври старих майстрів.

Ель Греко – художник, творчість якого збуджує, змушує задуматися і навіть трохи лякає, вводить у стан неглибокого трансу. Роботи Ель Греко, які багатьом здаються занадто похмурими, є філософськими роздумами про вічне. Що стосується техніки живопису, то його картини – це великий експеримент, під час якого художник намагається передати власні роздуми про світло і тінь.

Деформація у роботах художника є виправданим та навмисним кроком, завдяки якому глядач може точніше відчутти драматизм та значення подій, що відбуваються на полотнах.

Згідно мети даної праці було вивчено та досліджено питання інтерпретації образу Святого сімейства у світовому малярстві, а також його походження, значимість і значення, варіації вітворення художниками різних епох та іконописцями.

Також було опрацьовано всю мистецьку спадщину Ель Греко, приділивши найбільшу увагу картинам на релігійну тематику, зокрема – образу Святого сімейства.

Під час дослідження образу було висвітлено поетапність виконання копії даного твору Ель Греко «Святе сімейство з Марією Магдалиною». Прописано всі деталі та основні моменти процесу створення копії.

Список використаних джерел

1. 10 відомих картин Ель Греко URL: <https://artrue.ru/style/renessans/elgreco/10-izvestnyh-kartin-el-greko.html> (дата звернення: 11.05.2020).
2. Алпатов М.В. Всеобщая история искусств. Москва: «Искусство», 1955. 425 с.
3. Аньоло Бронзіно URL: <https://juvopys.com/svyate-simejstvo-panchiatiki-anolo-bronzino/> (дата звернення: 20.07.2020).
4. Асеев Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. Київ: Мистецтво, 1980. 30 с.
5. Афанасьєв В.А. Українське радянське мистецтво 1956-1965 років. Київ: Мистецтво, 1966. 46 с.
6. Березіна І.В. Історія зарубіжного мистецтва: навчальний посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2015. 75 с.
7. Биография и картины Эль Греко URL: https://muzei-mira.com/biografia_hudojnikov/704-biografiya-el-greko.html (дата звернення: 07.09.2020).
8. Болдырев Н. Ф. Леонардо да Винчи. Микеланджело. Рафаэль. Рембрант Москва: Искусство, 1998. 440 с.
9. Буценко О. Іспанське мистецтво сьогодні: погляд із середини. Всесвіт, 1991. С. 194-203.
10. Варшавський А. С. Долі шедеврів. Київ: Веселка, 2015. 206 с.
11. Велика ілюстрована енциклопедія мистецтв. Пер. з англ. Київ: Махаон-Україна, 2008. 512 с.
12. Вельфлин Г. Основные понятия истории искусств. Проблема эволюции в новом искусстве. Москва: 1930. 244 с.
13. Всеобщая история искусств. Москва: Искусство, 1956. 508 с.
14. Вивчення ікон URL: <https://ikona-i-molitva.info/ikona-svyatое-семейство-znachenie-v-chem-pomogaet/> (дата звернення: 11.05.2020).

15. Візантійське іконописання URL:
<https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/11545/> (дата звернення:
 06.05.2020).
16. Візантійські ікони. Методика їх написання та відтворення URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81_%D0%92%D1%96%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D1%96%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D1%97 (дата звернення: 01.05.2020).
17. Волкова П. 12 лучших художников Возрождения. Москва: АСТ, 2016. 280 с.
18. Волкова П. 12 лучших художников Возрождения. Москва: АСТ. 2016. 280 с.
19. Волкова П. Мост через бездну. Великие мастера. Москва: Арт-Волхонка, 2010. 300 с.
20. Герлинге Ш. 100 знаменитых художников. Гениальные творения мастеров живописи. Харьков: Клуб семейного досуга, 2009. 207 с.
21. Говдя П. Українське мистецтво другої половини ХІХ- початку ХХ ст. Київ: Мистецтво, 1964. 41 с.
22. Гращенков В.Н. Итальянская портретная живопись последней трети XV века. Москва, 1959. 280 с.
23. Данилова И. К. От Средневековья к Возрождению. Москва: Искусство, 1984. 408 с.
24. Духовний реалізм Ель Греко URL:
<https://sites.google.com/site/spainartists/home/el-greko> (дата звернення:
 12.05.2020).
25. Ель Греко і маньєризм URL: <https://design.wikireading.ru/7045> (дата
 звернення: 26.06.2020).
26. Искусство XVIII века. Москва: Искусство, Дрезден, 1977. 376 с.

27. История искусств URL: <https://medium.com/dana-markova/%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%8C%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC-c8887fcbffac> (дата звернення: 28.09.2020).
28. Икона «Свята родина» URL: <https://uk.esotericcosmos.com/4176129-the-icon-quot-holy-familyquot-one-of-the-most-controversial-shrines-of-christianity> (дата звернення: 13.05.2020).
29. Історія живопису. Ель Греко URL: <https://story.ru/istorii-znamenitostej/istoriya-iskusstv/el-greko/> (дата звернення: 21.05.2020).
30. Казиник М. Тайны гениев. Москва: Арт-Родник, 2004. 530 с.
31. Картина «Святе сімейство під дубом». URL: <http://smallbay.ru/artreiness/raffaello96.html> (дата звернення: 06.09.2020).
32. Картина маслом, репліка, копія. URL: <https://www.annaorion.com.ua/otlichie-kartiny-maslom-ot-reprodukcii>. (дата звернення: 21.04.2020).
33. Картины Ель Греко URL: <http://www.nitpa.org/el-greko-kartini-j-biografiya-el-gresco/> (дата звернення: 03.07.2020).
34. Классическое искусство за рубежом. Москва: Наука, 1966. 258 с.
35. Клеваев В. Д. Лекции по истории искусства. Москва, 2007. 719 с.
36. Козленко Р.О. Рафаель і золотий перетин. 2010. 60 с.
37. Копирование великих художников URL: <http://happytalant.ru/news/?p=2039> (дата звернення: 21.07.2020).
38. Копирование картин. Способы рисования. URL: <https://jotto8.ru/blog/kopirovanie-kartin-osobennosti-priemu-sposoby-risovaniya>. (дата звернення: 11.07.2020).
39. Копия и репродукция картины. URL: <https://truebrands.ru/1448/Копија-или-reproduktsiya-kartin--v-chem-raznitsa>. (дата звернення: 08.06.2020).
40. Ладвинская А. А. 70 знаменитых художников. Донецк: БАО, 2006. 448 с.
41. Лебедевский М. С. Портреты Рафаэля. Москва: Изобразительное искусство, 1988. 100 с.

42. Лебедянський М. С. Портрети Рафаеля. Москва: Изобразительное искусство, 1988. 100 с.
43. Левашова І. Ю. Велика православна енциклопедія. Донецьк: Глорія Трейд, 2013. 384 с.
44. Левина И.М. Искусство Испании. XVI-XVII веков. Москва: Искусство, 1966. 140 с.
45. Либман М.Я. Поддельные шедевры. Москва: Сов. Художник, 1966. 112 с.
46. Лоренцо Коста URL: <https://jyvopys.com/svyate-simejstvo-svyatogo-iyeronima-i-svyatim-francikom-assizskim-lorenco-kosta/> (дата звернення: 10.07.2020).
47. Лоренцо Лотто. Життєвий та творчий шлях URL: https://www.wikiwand.com/uk/%D0%9B%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%BE_%D0%9B%D0%BE%D1%82%D1%82%D0%BE (дата звернення: 03.07.2020).
48. Любимов Л. Искусство западной Европы. Москва, 1982. 300 с.
49. Любимов Л. Л. Небо не слишком высоко. Москва : Просвещение, 1989. 25 с.
50. Маньеризм – изящный, претенциозный и неоднозначный стиль XVI - XVII века URL: <https://veryimportantlot.com/ru/news/blog/manerizm-izyashhnyj-pretencioznyj-i-neodnoznachnyj> (дата звернення: 03.08.2020).
51. Маньеризм как стиль в живописи URL: <https://artrecept.com/zhivopis/stili/manerizm> (дата звернення: 03.07.2020).
52. Маньеризм. Все о красоте жеста URL: <https://artchive.ru/encyclopedia/105~Mannerism> (дата звернення: 12.06.2020).
53. Маньеризм та його особливості. Ель Греко URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BD%D1%8C%D1%94%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC> (дата звернення: 12.07.2020).

54. Мартисова М. История мировой живописи. Москва: Белый город, 2008. 128 с.
55. Мир живописи. URL: <http://www.bibliotekar.ru/slovar-impr2/166.htm>. (дата звернення: 12.09.2020).
56. Образ Святого сімейства URL: <http://www.nicolasparish.org.ua/index.php/news-updates/102591-ikonu-svyatogo-simejstva> (дата звернення: 08.10.2020).
57. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво: словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2008. 215 с.
58. Паустовський К. Книга о художниках. Москва: «Искусство», 1966. 100 с.
59. Персианова О. М. Эрмитаж. Путеводитель по залам музея. Ленинград: Аврора, 1985. 350 с.
60. Петров М. Эль Греко. Москва: Арт-Волхонка, 2002. 150 с.
61. Пигарева Т. Эль Греко. Москва: Искусство, 2006. 213 с.
62. Платонова Н. И. Искусство: энциклопедия. Москва: Росмэн, 2006. 143 с.
63. Рак О. О. Світ православної ікони. Київ, 2005. 87 с.
64. Рафаель Санті. Свята родина URL: <https://24smi.org/celebrity/4834-rafael-santi.html> (дата звернення: 07.09.2020).
65. Репродукция, копия, повтор. URL: <https://canvas.com.ua/napravleniya-iskusstva/reproduktsiya-kopiya-povtor-v-chem-raznitsa>. (дата звернення: 23.08.2020).
66. Святе сімейство з Марією Магдалиною URL: <https://jvopys.com/svyate-simejstvo-z-mariyeyu-magdalinoyu-el-greko/> (дата звернення: 07.06.2020).
67. Святе сімейство зі Святою Анною URL: https://www.christofor.ru/spain/arte/el_greco_familia_01.php (дата звернення: 03.06.2020).

68. Святе сімейство зі Святою Анною та Іоаном Хрестителем URL: <https://jvovopys.com/svyate-simejstvo-zi-svyatoyu-annoyu-ta-ioannom-xrestitelem-anolo-bronzino/>(дата звернення: 21.05.2020).
69. Святе сімейство Панчіатики URL: <https://ru.painting-planet.com/svyatoe-semejstvo-panchiatiki-anolo-bronzino/>(дата звернення: 23.04.2020).
70. Святе сімейство у творчості Рафаеля Санті URL: <https://sites.google.com/site/wwwlisovyykhcom/rozkvit-zivopisu-rafael-santi> (дата звернення: 23.05.2020).
71. Святе сімейство у християнстві URL: <https://ikona.ua/gallery/svyate-simejstvo/> (дата звернення: 29.07.2020).
72. Словарь искусств. URL: <http://chgal.ssu.samara.ru/Slovar%20iskusstv/slovar%20kopia.html>. (дата звернення: 2.09.2020).
73. Стась М. І. Академічний живопис: навч.-метод. посіб. Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2010. 244 с.
74. Суредра Ж. Золотой век в искусстве Испании. Мастера и шедевры. Москва: Арт-Родник, 2008. 288 с.
75. Творчість Рафаеля Санті URL: <https://italy4.me/izvestnye-lyudi/raffaello-santi.html> (дата звернення: 08.09.2020).
76. Фернандо Мариас. Эль Греко. Жизнь и творчество. Москва: Арт-Волхонка, 2014. 200 с.
77. Франческо Франче URL: <https://ru.painting-planet.com/svyatoe-semejstvo-franchesko-franche/>(дата звернення: 01.09.2020).
78. Шапиро Ю. Г. Эрмитаж. По выставкам и залам. Ленинград: Искусство, 1983. 324 с.
79. Элиасберг Н. Е. Рафаэль. Москва: Искусство, 1961. 56 с.
80. Эль Греко URL: <https://www.wikiart.org/ru/el-greko> (дата звернення: 03.09.2020).

81. Эль Греко. Биография, фото, картины URL: <https://24smi.org/celebrity/5035-el-greko.html> (дата звернения: 09.09.2020).
82. Эль Греко. Картины URL: <https://gallerix.ru/storeroom/442445070/> (дата звернения: 12.06.2020).
83. Эрнст Г. История искусства. Москва: АСТ, 1998. С. 22-34.
84. Якоб Йорданс URL: <https://jyvopys.com/svyate-simejstvo-yakob-jordans/> (дата звернения: 29.09.2020).
85. Иконы со святой земли URL: <https://santosepulcro.co.il/news/ikony-so-svjatoj-zemli-kaquju-vybrat/> (дата звернения: 18.06.2020).
86. Картины Лоренцо Лотто URL: https://www.wikiwand.com/uk/%D0%9B%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D0%BE_%D0%9B%D0%BE%D1%82%D1%82%D0%BE (дата звернения: 19.07.2020).
87. Иконография URL: <https://vlad-yulia.livejournal.com/4523.html> (дата звернения: 11.09.2020).
88. Святое семейство URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D1%8F%D1%82%D0%BE%D0%B5_%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE (дата звернения: 12.07.2020).
89. Изображения икон с образом Девы Марии URL: <http://afon.rusarchives.ru/dokumenty/izobrazhenie-yavlennyh-i-chudotvornyh-svyatyh-ikon-presvyatoy-bogorodicy-proslavlennyh> (дата звернения: 23.06.2020).